

ФІНАНСОВО–КРЕДИТНА І ГРОШОВА ПОЛІТИКА

УДК 364.052

Дідур С.В.,
д.е.н., професор кафедри фінансів і кредиту
Глухова В.І.,
к.е.н., доцент, завідувач кафедри фінансів і кредиту
Князева М.В.
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Didur S.V.,
dr.sc.(econ.), professor of the department of finance and credit
Hlukhova V.I.,
cand.sc.(econ.), head of the department of finance and credit
Knyazeva M.V.
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

IMPROVEMENT OF FINANCIAL SUPPORT MANDATORY STATE OF THE PENSION INSURANCE IN UKRAINE

Постановка проблеми. Сучасна тенденція старіння населення обумовлює необхідність формування такої пенсійної системи, яка б мала можливість адаптуватися до постійно мінливої демографічної ситуації.

У зв'язку з диспропорцією економічно активного населення й пенсіонерів фінансове забезпечення державного пенсійного страхування відіграє надзвичайно велику роль у реалізації соціальної політики держави.

В умовах реформування пенсійної системи України, дефіцитності централізованих фінансових ресурсів питання фінансового забезпечення державного загальнообов'язкового пенсійного страхування набувають особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні теоретичні аспекти фінансового забезпечення пенсійного страхування розглядаються в роботах Захарова М.Л. [1], Юрія С.І. [2]. Зарубіжний досвід формування та функціонування пенсійних систем світу за рахунок різних джерел фінансування представлені у роботах Волошиної А.Ю. [3], Грушко В.І. [4] та Рудік В.К. [5].

Формування джерел фінансового забезпечення Пенсійного фонду України (ПФУ) розглядається в роботах Лібанової Е.М. [6], Якимової Л.П. [7]. Необхідність вдосконалення фінансового забезпечення, перспективи реформування пенсійної системи представлено в роботі Коваль О.П. [8]. Незважаючи на наявні публікації, багато питань залишаються ще не достатньо досліджені.

Постановка завдання: Метою даної роботи є аналіз діючої системи фінансового забезпечення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні та пошук шляхів її вдосконалення.

Відповідно до мети поставлено такі завдання: проаналізувати склад, структуру, динаміку доходів і видатків бюджету Пенсійного фонду України (ПФУ), проаналізувати ефективність функціонування діючої системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні та визначити резерви збільшення доходних джерел і можливі напрями їх подальшого розподілу.

Предметом дослідження є процес формування та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Об'єктом дослідження є формування та використання коштів бюджету Пенсійного фонду України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні згідно чинного законодавства [9], передбачена трирівнева пенсійна система. Перший її рівень ґрунтується на принципі солідарності поколінь і формується за рахунок страхових внесків, коштів державного бюджету, позабюджетних соціальних фондів та інших джерел, які акумулюються в ПФУ і є основою реалізації політики пенсійного страхування в Україні.

Всього доходи бюджету ПФУ з урахуванням залишку коштів на початок року з 2007 р. по 2013 р. зросли в 2,5 рази (або на 149 159,5 млн. грн.), при цьому темп зростання коштів державного бюджету склав 3,3 рази, перевищивши темп зростання найбільш значущою дохідної статті - власних доходів (2,09) [11]. Збільшення частки дотацій має негативну тенденцію, оскільки характеризується високим рівнем залежності фонду від державного бюджету, а значить, від економічного стану країни в цілому, що збільшує ризики, пов'язані з соціальним забезпеченням осіб пенсійного віку. Об'єми та напрямки використання коштів ПФУ на виплату пенсій визначаються згідно із 30 законодавчими актами [11]. В цілому витрати збільшилися за 2007 - 2013 роки на 150 409,5 млн. грн., або у 2,8 рази.

Тенденція зростання видатків бюджету ПФУ пояснюється збільшенням тривалості життя осіб, які перебувають на пенсії, скороченням чисельності зайнятих в економіці (рис. 1).

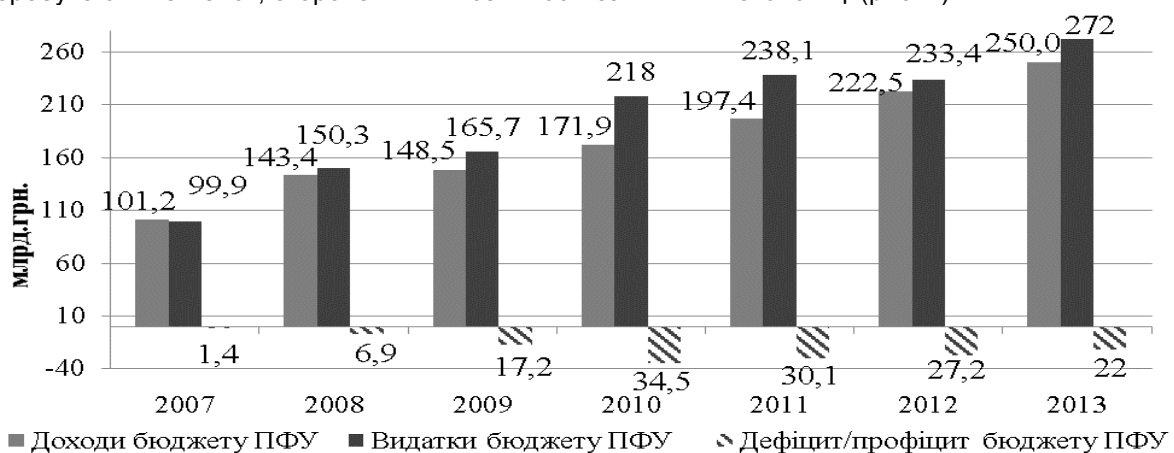

Рис. 1. Динаміка складових бюджету ПФУ

Джерело: складено авторами за даними [11]

Аналіз статистичних даних (рис. 1) свідчить, що темп росту видатків перевищує темп росту доходів, протягом 2008 – 2013 рр. спостерігається дефіцит бюджету ПФУ.

Аналіз основних показників фінансової діяльності Пенсійного фонду, проведений за методикою Л.В. Хить [10], представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні показники фінансової діяльності Пенсійного фонду України

Показник	Рік							Темп росту
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Коефіцієнт демографічного навантаження	1,5	1,5	1,3	0,1	1,5	1,5	1,49	0,99
Коефіцієнт оцінки рівня життя пенсіонерів	1,1	1,4	1,6	1,4	1,4	1,5	1,7	1,37
Коефіцієнт заміщення	33,2	38,8	47,1	44,6	42,6	43,8	48,2	1,32
Коефіцієнт охоплення	0,448	0,452	0,398	0,443	0,446	0,448	0,45	1,00
Коефіцієнт платоспроможності	1,1	0,9	0,9	0,8	0,9	0,7	0,7	0,67

Джерело: складено авторами за даними [11]

Як свідчать дані таблиці 1, демографічне навантаження досить високе: на трьох працюючих осіб припадає два пенсіонера. Коефіцієнт загальної платоспроможності скорочується, складаючи лише 1/2 нормативу (1,4) [10], що викликано невисоким коефіцієнтом охоплення, який свідчить про те, що внески до Пенсійного фонду здійснює не все зайняте населення, а це пояснюється зарплатами «в конвертах», високим рівнем розвитку тіншового сектора.

За коефіцієнтом заміщення й оцінки рівня життя пенсіонерів спостерігається позитивна динаміка, однак дані є усередненими і не враховують диференціацію розміру пенсії різних категорій громадян.

Аналіз розрахункових показників показав, що пенсійна система України досить не досконала і має низку проблем, основні з яких: низька фінансова стійкість та значний дефіцит бюджету ПФУ, наявність численних пенсійних пільг за професійною та соціальною ознаками, недостатня диверсифікованість механізмів пенсійного забезпечення.

Одним з резервів джерел фінансування є скорочення сектора тіньової економіки. Розрахунки додаткового резерву доходів здійснимо у декілька етапів: а) при збереженні тенденції змін власних надходжень; б) при збереженні тенденції змін власних надходжень та поступового виходу «з тіні» щорічно, наприклад, на 30%; в) при умові скорочення частки фонду оплати праці (ФОП) у тіньовому секторі економіки на 30% щорічно та за рахунок скорочення середньої страхової ставки до 35% (табл. 2).

Таблиця 2

Розрахунки резервів росту доходів ПФУ при виході заробітних плат «з тіні»

Рік	ВВП України, млн. грн.	Частка ФОП у ВВП, %	Доля тіньового сектора економіки, %	ФОП у тіньовому секторі, млн. грн.	ФОП у тіньовому секторі як резерв росту власних доходів ПФУ, млн. грн.	Можливі додаткові надходження після виходу заробітних плат «з тіні» при збереженні середньої ставки нарахування, млн. грн.
2008	948 056	26	3	83 808,20	-	-
2009	913 345	26,7	39	95 106,60	-	-
2010	1 082 569	26,7	38	109 837,50	-	-
2011	1 316 600	25,3	40	133 239,90	-	-
2012	1 408 889	27,3	45	173 082,01	-	-
2013	1 449 406	26,4	45	172 189,43	-	-
2014	1 609 217	26,4	45	191 174,98	57 352,49	23 514,52
2015	1 730 000	26,4	45	205 524,00	61 657,20	25 279,45
2016	1 850 783	26,4	45	219 873,02	65 961,91	27 044,38

Прогноз на 2014-2016 р. складений на основі регресійного рівняння.

Джерело: складено авторами за даними [11]

Середня ставка страхових внесків, визначена як співвідношення власних надходжень ПФУ до ФОП всіх зайнятих, за розрахунками у 2013 році склала 41%. Розмір ФОП у тіньовому секторі визначається на підставі даних статистики [11] і попередньо розрахованої частки ФОП у ВВП.

Як видно з таблиці 2, при виході заробітних плат «з тіні», в 2014 році додатковий резерв міг скласти 57 352,49 млн. грн., в 2015 р. – 61 657,2 млн. грн., в 2016 р. – 65 961,91 млн. грн. Використовуючи розраховані показники, складемо прогноз власних надходжень за трьома сценаріями (табл. 3).

Таблиця 3

Прогнозні власні надходження ПФУ у сценаріях розвитку

Рік	При збереженні всіх вихідних параметрів, млн. грн.	При збереженні всіх вихідних параметрів та при умові виходу «з тіні» заробітних плат, млн. грн.	При скороченні страхової ставки до 35% та при умові виходу заробітних плат «з тіні», млн. грн.
2014	183 693	207 207,52 (183693+23514,52)	203 766,4 (183693+57352,5x0,35)
2015	198 882	224 161,45 (198882+25279,45)	220 462 (198882+61657,2x0,35)
2016	214 071	241 115,38 (214071+27044,38)	237 157,7 (214071+65961,9x0,35)

Джерело: складено авторами за даними [11]

Як свідчать отримані результати, власні доходи ПФУ за першим сценарієм у 2016 році складуть 214 071 млн. грн, за другим - 241 115,38 млн. грн., за третім – 237 157,7 млн. грн.

Величезні витрати і дефіцит бюджету ПФУ, який покривається коштами держбюджету, викликані високою диференціацією пенсійних виплат. Аналіз свідчить, що різниця між максимальною (15 303,39 грн.) та мінімальною виплачуваної пенсією (до 500 грн. включно) в 2013 році склала більше 30 разів [11]. Для вирішення проблем, пов'язаних із соціальною несправедливістю при розподілі фінансових ресурсів ПФУ, вважаємо за необхідне зменшити диференціацію пенсійних виплат між різними категоріями громадян, здійснивши перерозподіл, наприклад, максимальних пенсій: депутатів, міністрів. За базу при перерозподілі використовуємо законодавчо встановлене обмеження щодо пенсійних виплат - десятикратний розмір прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб (з 01.01.2013 р. до 01.07.2014 р. - 9490 грн.).

Наприклад, при скороченні однієї щомісячної пенсії депутата і міністра можлива виплата прожиткового мінімуму більше 6 тис. пенсіонерам щомісячно (табл. 4).

Таблиця 4

Пропозиції щодо скорочення і розподілу максимальних пенсій

Розмір скорочення, %	Закон «Про статус народного депутата України»	Закон «Про кабінет Міністрів України»
Сума, на яку відбувається скорочення, (тобто можлива загальна сума виплати), грн.	14 977 – 9490 = 5 487 грн.	15 303 – 9490 = 5 813 грн.
Кількість можливих виплачених мінімумів (949 грн.), од.	6	6
Кількість можливих виплачених доплат, од. (949 грн.–583 =366 грн.) (пенсія, яка не досягає прожит. мінімуму - 583 грн.)	15	16
Кількість учасників згідно відповідного закону	1031	79
Загальна сума, яка могла б бути перерозподілена незахищеним категоріям пенсіонерів, грн.	5 657 097	459 227
Всього, грн.:	6 116 324	

Джерело: складено авторами за даними [11]

Пропозиції щодо скорочення й розподілу максимальних пенсій в розрахунку на рік наведено на рисунку 2.

Рис. 2. Результати можливого перерозподілу пенсій найбільш незахищеним категоріям пенсіонерів

Джерело: складено авторами за даними [11]

Звичайно, хоча й закон оберненої сили не має, але таке скорочення раніше нарахованих пенсій привілейованим категоріям пенсіонерів об'єктивно виправдане в умовах економічної нестабільності, політичних загроз, воно сприяє зменшенню видаткової частини бюджету Пенсійного фонду, його дефіцитності, а також поліпшенню якості життя пенсіонерів, чії пенсії менші чи на рівні прожиткового мінімуму.

Висновки та подальші дослідження. Отже, для вирішення проблем фінансового забезпечення загальнодержавного пенсійного страхування, на нашу думку, доцільно:

- суттєво збільшити доходи бюджету ПФУ, перш за все, за рахунок виходу ФОП «з тіні», підвищення рівня зайнятості населення, економічного зростання у всіх сферах національного господарства;

- внести зміни в чинне законодавство щодо пенсійного забезпечення привілейованих категорій населення, за рахунок чого можливе скорочення видаткової частини бюджету ПФУ, його дефіцитність.

Перспективним напрямом подальшого дослідження є обґрунтування й розробка заходів щодо можливості легалізації заробітної плати працівників, скорочення й недопущення заборгованості з її виплати, зменшення та ліквідації дефіциту бюджету Пенсійного фонду, а також забезпечення не тільки на законодавчому рівні, а й реально, функціонування й розвитку поряд з ПФУ накопичувального фонду пенсійної системи України.

Література

1. Захаров М.Л. Міжнародні стандарти і російська пенсійна система / М.Л. Захаров // Журнал російського права. – 2012. – № 10. – С. 14–29.
2. Юрій С.І. Фінанси: підручник / За ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
3. Волошина А.Ю. Світовий досвід розвитку пенсійних систем : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н. / А.Ю. Волошина – М. – 2007. – 27 с.
4. Пенсійна система України : навч. посіб. / під ред. В.І. Грушко – К. : Кондор, 2006. – 336 с.
5. Рудік В.К. Використання зарубіжного досвіду в розвитку пенсійного страхування в Україні / В.К. Рудік // Формування ринкових відносин. – 2010. – № 2. – С.180–185.
6. Пенсійна реформа в Україні: шляхи реалізації (колективна монографія) / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2010. – 270 с.

7. Якимова Л.П. Моделювання сценаріїв розвитку солідарної системи пенсійного забезпечення України / Л.П. Якимова // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2011. – Вип. 7. – Т. 2. – С. 385-391.
8. Коваль А.П. Перспективи впровадження загальнообов'язкової пенсійної системи в Україні: вплив на економічну небезпечність : монографія / А.П. Коваль. – К. : НІСІ 2012. – 240 с.
9. Закон України від 09.07.2003 р. № 1058 - IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
10. Хить Л.В. Комплексна оцінка ефективності пенсійної системи як пріоритетний напрямок соціально - економічної політики Росії [Електронний ресурс] / Л.В. Хить // Теорія і практика суспільного розвитку. – 2011. – № 2. – Режим доступу: <http://teoria-practica.ru/-2-2011/economika/khit.pdf>
11. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

References

1. Zakharov, M.L. (2012), "International Standards and the Russian pension system", *Zhurnal rosiiskoho prava*, no. 10, pp. 14-29.
2. Yurii, S.I. (2008), *Finansy* [Finance], textbook, Znannia, Kyiv, Ukraine, 611 p.
3. Voloshyna, A.Yu. (2007), "World experience of pension systems: global trends and inter-state differences" / Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.00.14, Moscow National Economic University, Moscow, Russia, 20 p.
4. Hrushko, V.I. (2006), *Pensiina systema Ukrainy* [Ukraines pension system], tutorial, Kondor, Kyiv, Ukraine, 336 p.
5. Rudik, V.K. (2010), "The use of international experience in the development of pension insurance in Ukraine", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn*, no. 2, pp. 180-185.
6. Libanova E.M. etc. (2011), *Pensiina reforma v Ukraini: shliakhy realizatsii* [Pension Reform in Ukraine: ways of Implementation], monograph, Institute of Demography and Social Studies of M.V. Ptukha NAS Ukraine, Kyiv, Ukraine, 270 p.
7. Yakymova, L.P. (2011), "Simulation scenarios of PAYG of pension provision of Ukraine", *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, Ivano-Frankivsk: no 2, pp. 385-391.
8. Koval, A.P. (2012) *Perspektyvy vprovadzhennia zahalnooboviazkovoї pensiinoї sstymy v Ukrainy: vpliv na ekonomichnu nebezpechnist'* [Prospects for the introduction of the mandatory pension system in Ukraine: the impact of economic insecurity], monograph, NISІ, Kyiv, Ukraine, 240 p.
9. Law of Ukraine of 09.07.2003 p. № 1058 - IV «On Mandatory State Pension Insurance», available at: www.zakon.rada.gov.ua
10. Khit, L.V. (2011), "A comprehensive evaluation of the effectiveness of the pension system as a priority of socio - economical policy of Russia", *Theory and practice of social development*, no 2, available at: <http://teoria-practica.ru/-2-2011/economika/khit.pdf>
11. State Statistics Service of Ukraine, available at: www.ukrstat.gov.ua

УДК 336.77:338.43

Башлай С.В.,
к.е.н., доцент кафедри банківської справи
ДВНЗ "Українська академія банківської справи Національного банку України"

КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРОСФЕРИ

Bashlay S.V.,
cand.sc.(econ.), associate professor of department of Banking
SHEI "Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine"

CREDIT PROVIDING OF ENTERPRISES OF AGROSPHERE

Постановка проблеми. Сьогодні доводиться констатувати, що вітчизняні сільськогосподарські товаровиробники володіють слабкою матеріально-технічною базою. Для галузі притаманні низькі темпи структурно-технологічної модернізації, оновлення основних засобів та відновлення природньо-ресурсного потенціалу. В свою чергу, розвиток підприємств галузі та зростання конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, в цілому, значною мірою залежать від обсягів та доступності до кредитних коштів. У процесі своєї господарської діяльності сільськогосподарське підприємство відчуває гостру потребу та хронічний брак коштів у джерелах фінансування. Але такі несприятливі умови економічного відтворення суттєво знижують попит на кредитні ресурси. Відтак, ще актуальнішим для сільськогосподарського виробництва стає необхідність